

ius, Syst. Theol., afgewisseld door, betoogt Maresius *indescentie*, dat er *lijke* partijen (God t dat kan bij God t dan volgen weer af, een vorst die ie met een minder t (368, b).
Theologia, 1682, p. format foedus, est omnis (consensus

9, § 23), vgl. 1.

oedere in genere, ig, wordt het ver- jaar 2 Cor. 9:13; tr. 3:21; 1 Joh. 9:1; Ps. 106:26,

speciatim Oeco- ti. van D. Smout,

1677, 399, neemt natus onder zijn ondsleer verdedigt aim.
183/4.
ayper, 1882, 184: obligatio nutus: iorum observatio: l ex conditionibus

deel" als „partij“, n het onderscheid t lezen: er zijn parte Dei" (aan t zis, en „a parte „partes" (deelen)

nd.

ov. j.l. een kort illen meedeelen. If aangehaalde em tevens mee, elijk beschouwd liceeren, dat ik natuurlijk geen uweijke corres- neen, dat iedero aal, recht heeft ndaan gehaald en eltaat is, in t is aangewend, hadden op ver- zaker een aan-

t behaagd, aan arxistische of iemand brochu- vermelding van idig recht, dat Wat zijn dat 'rof. Hepp toch der broederlijk- K. S.

ich bereid ver- lgende stelling: algemeene ge-

Prins het zoo rnatie" — niet rgaanden jaar- tegd is. Ik zou welke niet-ima- n wordt.

K. S.

van opleiding" evolg door de t (ib., art. 127). msterdam, 1936, 141), volgt de opleiding" op-

nder de oogen zou zijn inzake s in openbare en, zoolang er gelijkheid van r over zwijgen en geschieden, het onderwerp

ikboek, en dan t zijn promotie, n ook wij met ragen. Vooral, t er niet tegen rhand geheeld

K. S.

aar aanleiding rama's in „De wijs personen iet geopend is, tentie, waarin

openingsuren enz. genoemd worden, opgezonden aan onzen uitgever.

Gaarne wijs ik hier naar deze advertentie, opdat niemand meer voor een gesloten deur komt. In de advertentie worden openingsuren enz. bekend gemaakt.

Nog eens vestig ik de aandacht op het mooie en leerzame werk.

K. S.

Iets over de methode van de vierde brochure van Prof. Hepp. (II.)

We zouden in de tweede plaats aantoonen, dat de methode, die Prof. Hepp in deze brochure hanteert, aprioristisch is, d.w.z. dat zij uitgaat van een verkeerd apriori, dat haar uitgangspunt niet deugdelijk is.

Wie voor het volk wil duidelijk maken, dat de KERK dreigt te verworden, mag niet tevreden zijn aler hij heeft aannemelijk gemaakt, dat er in de kerk van Christus opvattingen zijn binnen gedrongen, die met het WOORD VAN GOD ten eenenmale onverenigbaar zijn en daarom ook tegen de belijdenis ingaan.

Maar wat doet Prof. Hepp nu? Hij toont aan, dat er tegenwoordig onder ons enkele opvattingen gevonden worden, die niet in allen deelen overeen komen met de GANGBARE DOGMATIEK. Zeker, Prof. Hepp tracht ook Schriftbewijzen te geven, doch het Schriftbewijs is niet alleen sober en zwak, HET ONTBREEKT ZELFS OP CARDINALE PUNTEN. De methode die wordt toegepast is feitelijk deze: zoodra is aangetoond, dat een stelling niet overeenkomt met wat onder ons geruimen tijd is gangbaar geweest, dan wordt daaruit de conclusie getrokken: „In de Schrift is alzoo dit gevoelen niet verankerd". Het werkelijk Schriftbewijs blijkt hier bijna te wezen, omdat de gangbare dogmatiek door Prof. Hepp als een n o r m a t i e v e grootheid wordt voorgesteld. En dit is m.i. de kernfout van de methode, waarvan de auteur zich in deze brochure bedient, dat Schrift en dogmatiek stuwertje wisselen; dat de dogmatiek niet wordt voorgesteld als een s u b j e c t i e v e ¹⁾ grootheid, die altijd aan de goddelijke norm onderworpen blijft, doch die — met normatieve waardigheid bekleed — haar veroordeelend vonnis uitsprekt over elke gedachte, die in haar systeem niet past. Ik ben er volkomen van overtuigd, dat Prof. Hepp deze methode onbewust gebruikt, maar daar blijft ze even verwerpelijk om. Achter dit geschrift schuilt een verkeerd apriori, dat helder moet onderkend worden om werkelijke deformatie-dreiging van ons kerkelijk leven af te wenden, eer het te laat is.

We gelooven, dat de schrijver het eerlijk meent, als hij zegt, dat het zijn streven is „niet om af te stooten, maar om te winnen". Evenwel, met dit winnen is bedoeld iemand winnen voor een bepaald dogmatisch standpunt, iemand winnen voor een bepaalde wetenschappelijke overtuiging, voor een wetenschappelijk systeem, dat uiteraard — ook al zou het door allen aanvaard zijn — subjectief blijft, onderworpen aan den norm van Gods Woord en daarom steeds weer te normeren. Maar hoe loffelijk het ook is iemand voor z'n eigen en anderer systeem te winnen, het is heel iets anders dan iemand te overtuigen van zijn kerk-deformeerende dwaling. En deze twee dingen nu loopen bij Prof. Hepp door elkaar, alsof het eenlei is.

Hetgeen moet bewezen worden.

a. Op blz. 8 citeert Prof. H. uit Bavincks oratie over „De algemeene genade" ook dit gedeelte: „Hij (n.l. Calvinus J. M. S.) zou in strijd handelen met de Schrift, hij zou zich schuldig maken aan grove ondankebaarheid jegens God, indien hij DEZE GOEDE GAVEN EN VOL-MAAKTE GIFTEN van den Vader der lichten niet ten volle waardeerde. En dit is het gezonde standpunt van alle goede Gereformeerden geweest...". (Wij zetten kapitaal. S.) Welke conclusie trekt Prof. H. hieruit? Deze: „Hij (n.l. Bavinck. S.) beschouwt de LEER van de algemeene genade niet... als een kwestie, waarover de theologen nog moeten discussiëren en waarin zij van elkander mogen verschillen... Elk ander standpunt is voor hem niet gezond". Wie goed leest ziet, dat de conclusie niet klopt op de premissie. Calvinus waardeerde Gods goede gaven, zegt Bavinck. Maar bevoert Bavinck nu, dat daarmee tegelijk voor alle eeuwen vaststaat de LEER OVER deze goede gaven? Is het feit van die goede gaven Gods n t h e o r e t i s c h zoo volmaakt verwerkt in de d o g m a t i e k, dat over die t h e o r e t i s c h e v e r w e r k i n g zelfs niet meer godsdiscussieerd mag worden? Doch dit klopt niet op wat Prof. Hepp elders betoogd heeft, dat Calvinus ons geen d o g m a t i e k heeft nagelaten, dat hij dus de ruimte voor wetenschappelijke discussie geheel en al heeft open gelaten.

b. We lezen op blz. 14: „Hadden wij de zaak, welke onze zusterkerken aan den overkant van den oceaan zoo hevig had beroerd, niet zoo spoedig vergeten, mis schien had men er zich langer voor gewacht d e l e e r d e r a l g e m e e n e g e n a d e a a n t e v e c h t e n". (Wij spatieren. S.) Uit het verband blijkt, dat Prof. H. het aanvechten van een leer een ramp acht. Zoo kan alleen iemand spreken, die een dogmatische stelling uit de noodzakelijke subjectiviteit heeft uitgeheven tot de niet meer aan critiek onderhevige normativiteit. Maar dit is juist een ramp, wijl het de kerk bij consequentie zal brengen onder de tyrannie der wetenschap. Dit kan Dr Abraham Kuyper met de stichting van de Vrije Universiteit nooit bedoeld hebben. De „kring" der we-

1) Het woord „subjectief" wordt hier en later door mij niet gebruikt in den zin van „willekeurig", ook niet in den zin van „behoorend tot het menschelek denken", als zou alleen ons denken Gode subject, onderworpen zijn, doch in den zin van „als schepsel onderworpen zijn en blijven aan de goddelijke wetten, die de Schepper voor al Zijn schepselen gesteld heeft". In de aanduiding „subjectief" ligt dus niets „minderwaardigs".

tenschap mag over die der kerk tot geen enkelen prijs gaan heerschen.

c. Prof. H.'s eerste tegenstander, dien we A. hadden genoemd, heeft o.a. geschreven, wat we lezen op blz. 22: „In den Christus eigende God Zich inderdaad de gansche wereld weer t o e, niet slechts in dien zin, dat de redding van het organisch geheel der wereld (bij het uitvallen van heel veel individuen) vaststaat, maar ook in dien zin, dat alle schepselen op aarde in de z e g e n i n g e n v a n d a t e e n e g e n a d e v e r b o n d d e e l e n". (Spatiering van A.) Prof. Hepp maakt hieruit deze gevolgtrekking: „Voor de algemeene genade is hier alzoo geen plaats meer". Bedoeld is natuurlijk: voor de g a n g b a r e l e e r van de algemeene genade is hier geen plaats meer. Zooda Prof. H. het zegt, lijkt het catastrofaal, alsof de Schriftgeveens, die ons van Gods algemeene goedheid spreken, zouden veronachtzaamd worden. Natuurlijk is dit niet het geval. Die gegevens worden alleen anders verwerkt, anders gegroepeerd.

d. Ik lees op blz. 31: „Maar omdat v o o r d e b e - s t a a n d e G e r e f. dogmatiek door de a a n g e n o m e n g e e s t e s h o u d i n g n i e t d a t r e s p e c t k a n w o r d e n b e t o o n d, d a t h a a r t o e k o m t". (Wij spatieren. S.) In dezen zin spreekt duidelijk het apriorisme van de dogmatiek, die blijkbaar maatstaf is.

e. Op dezelfde blz. is nog te lezen: „Maar nooit kan dat antwoord (n.l. op open vragen, die er nog in de dogmatiek zijn. S.) worden gegeven, indien men DE leer (kapitaal gezet door ons. S.) der algemeene genade l o s t a a t". Daar schijnen dus maar twee mogelijkheden te zijn: of de gangbare leer critiekloos aanvaard, of de heele algemeene genade leer loslaten. Voor ons is er nog een derde, n.l. een andere, gewijzigd algemeene genade-leer voordragen, wier rechtspositie niet afhankelijk is van een gangbare leer, maar uitsluitend van de conformiteit aan het Woord van God.

f. Op blz. 38 wordt de kern der kwestie aangeroerd. Da A. heeft gezegd, dat de algemeene genade of goedheid slechts een uitlooper is van de bijzondere genade (zie onder c: alle schepselen deelen in de zegeningen van dat eene genadeverbond). Van deze hoofdzaak maakt Prof. H. zich aldus af: „Dat kan echter niet. De genade, zooda zij uit de bron komt moet overal, waarheen zij zich ook een weg haant hetzelfde effect hebben. De genade in Christus, zoo leert de Schrift, is altijd en overal, zonder uitzondering, dezelfde. Zij vernieuwt immer het hart. Zij heiligt en zaligt. Zij is o n w e d e r s t a n d e l i j k. Wie door de genade in Christus wordt aangeraakt, is een nieuw schepsel". SCHRIFTBEWIJS ONTBREEKT HIER BEWUST, dat zou een beleediging voor het Geref. volk zijn. Toch is het jammer, dat Prof. H. het er maar niet op gowaagd heeft. Want nu zijn we nog even ver. Wel wordt gezegd, dat de genade, die met Christus in verband staat, altijd onwederstandelijk is, maar t wordt niet aangetoond, HET KAN OOK NIET AANGETOOND WORDEN, want de Schrift leert het nergens. Gods Woord zegt zeer zeker, dat er onwederstandelijke genade is, doch niet, dat zij het altijd is. Integendeel: de verbondbrekers hebben Gods genade wederstaan en daarom zal hun oordeel zoo zwaar zijn. Van de tien melaatschen, die genezen waren d o o r d e g e n a d e v a n C h r i s t u s, kwam er maar één terug. De anderen hebben de genade niet als zoodanig erkend, hebben den Messias, Die Zich aan hen in Zijn priesterlijke heerlijkheid geopenbaard had, niet aangenomen.

Hier is een duidelijk voorbeeld van de aprioristische methode. De dogmatiek leert: alle genade van Christus is onwederstandelijk, dus is De A. op het hellend vlak van dreigende deformatie. (Tusschen haakjes zij opgemerkt, dat het feit, dat Prof. H. in deze zaak niet met verbondsbreuk rekent, niet op zichzelf blijkt te staan, doch hiermee schijnt samen te hangen, dat het verbond zelf in z'n dogmatischen gedachtengang geen breede plaats inneemt. Immers, als De A. zegt, dat de Wijsheid in Spr. 8 de Zoon is, „zooda Hij in de v e r b o n d e g e m e e n s c h a p d e n m e n s c h w i s h e i d g e e f t", dan merkt Prof. H. op: „doch van verbond en verbondsgemeenschap wordt in dit hoofdstuk zelfs niet gerept", daarbij vergetend, dat in Spr. 8 het gedeelte, dat over de Wijsheid spreekt, met deze woorden begint: d e H E E R E b e z a t M i j; d e v e r b o n d s n a a m s t a a t v o o r o p. Voorts worden de priesters uit Mal. 1:6, die Gods Naam verachten, vergeleken met a l l e m e n s c h e n. Want sprekende van die priesters, die met God gebroken hebben, wordt gezegd: „en behooren daartoe niet alle menschen?" (blz. 43.)

We zouden door kunnen gaan met het geven van voorbeelden van deze aprioristische methode, die de gangbare dogmatiek stelt tot een oordeel van anderer dogmatische beschouwingen. We noemen alleen nog wat te lezen is op blz. 82: „Het positieve standpunt, dat ten opzichte van het cultuur-probleem d i e n t t e w o r d e n i n g e n o m e n k a n m e n o. m. afleiden uit mijn referaat...". (Wij spatieren. S.) Ook dit referaat schijnt boven critiek verheven, want ieder dient dit standpunt in te nemen, het geldt als norm.

Ten slotte vermelden we nog, dat het eenige Schriftbewijs, dat tegen Prof. B. (zoo hadden we hem immers aangeduid) door Prof. Hepp wordt aangevoerd, is de bekende plaats uit Filipp. 2, dat het God is, die in u werkt het willen en het werken. Maar Prof. B. heeft dit nooit ontkend. Dat wordt ook gevoeld door Prof. Hepp, die er daarom van zegt: „de laatste term: het alles werken door God, ontvangt bij dit critisch gevoelen te weinig klemtoon" blz. 90). Het is dus tenslotte een zaak van wat meer of minder accent. Is — zoo vragen we —

over een accent-quaestie dan niet te praten zonder op elkander het stempel van deformatie te drukken?

Neen, zegt Prof. H., „in de Schrift is alzoo dit gevoelen niet verankerd" (blz. 90) en hij hoopt, dat de critische gevoelens (De A. en Prof. B.) besluiten „den afbraak te staken" (blz. 94).

Daartegenover stellen wij als onze heilige overtuiging, dat ieder, die aan een menschelek bouwwerk niet af durft breken die onderdeelen, welke geen hechte verbinding bleken te hebben met het fundament, geen ware bouwmeester is, maar een conservator. En in een museum — het terrein der conservatoren — toont het leven geen progressie meer.

's-Gr.

J. M. S.

Warden, een koning.

Jan H. Eekhout: Warden, een koning. — G. F. Callenbach, N. V., Nijkerk.

Reeds dadelijk, met zijn eerste boek, heeft Eekhout zich een prozaïst getoond van hoogen rang. Elk volgend werk bevestigde en verstevigde zijn positie onder de prozaloren.

Gemakshalve noemt men hem meestal schrijver van streekromans. Nu is het doorgaans lastig een boek precies in een bepaalde klasse in te deelen. Een historische roman is bijna altijd ook psychologisch, en kan zooveel sociale of economische gegevens bevatten, dat men er evengood den naam van socialen roman aan zou kunnen verbinden.

Wat een streekroman precies is, zal wel niemand kunnen zeggen. Gaat men het werk van Eekhout langs, dan komt dunkt mij, alleen de voorlaatste roman: „Aarde en Brood" voor dien naam in aanmerking. Daarin is de saamhoorigheid van mensch en grond zoo groot, dat beide een geweldigen invloed op elkaar uitoefenen; de mensch is, zooda hij beschreven wordt, omdat hij juist in die streek geboren is, dat land bewerkt, die geestelijke sfeer ondergaat, die traditie en volksgeloof deden ontstaan. Een typeerende eigenaardigheid moet natuurlijk zijn het gebruik van de streektaal, het dialect. Onjuist is het echter, om een roman in dialect geschreven, een streekroman te noemen, alsof dat het criterium zou zijn.

De eerste boeken „De Boer zonder God" en „Patriciërs" spelen in de zelfde streek, namelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, de taal van het eerste hiervan is Vlaamsch getint, die van het tweede meer gemaniëerd. „De Boer" is meer psychologische, dan streekroman, terwijl „Patriciërs" sterk sociaal is, omdat er in den hoofdpersoon de ondergang van een geheelen stand beschreven wordt.

Het nieuwste boek „Warden, een koning" draagt kenmerken van alle vroegere in zich. Warden is schaapherder, maar zijn vader ook, zijn grootvader eveneens — hij dreigt de laatste te worden van een lange rij. De naderende reeks huizen van de badplaats, de aansluitende „cultuur", die zelfs de schorren, met hun ongerepte natuur, dreigt te omvatten in haar verstikkenden greep, zal een einde maken aan zijn beroep, zijn stand.

Doch dit sociale element is niet het voornaamste. Warden, de herder, moet een heele zieleworsteling doorstaan, moet veel in zich overwinnen, eer hij zich kan verheffen tot Warden, een koning. Het psychische probleem is het voornaamste.

Plaats van handeling is weer Zeeuwsch-Vlaanderen, het gebied van de schorren, de buitendijkse weilanden, aan de grens van ons land en België. De taal is niet dialectisch gekleurd, maar het boek is in dialect geschreven en wel zoo, dat vele uitdrukkingen voor den gewonen lezer onbegrijpelijk moeten zijn. Het zou niet overbodig geweest zijn in voetnoten de echt-Vlaamsche woorden en uitdrukkingen te vertalen, vooral in dit boek. Want als men een gewoon dialect-verhaal leest, b.v. van Cremer, dan komt het er niet zoozeer op aan, dat men enkele woorden niet, of niet heelemaal begrijpt, het verband waarin het voorkomt laat de betekenis al gauw raden, en vergissingen daarbij schaden niet de totale duidelijkheid. Bij Eekhout is het anders.

Deze taalkunstenaar past zijn stijl volkomen aan bij de sfeer van zijn werk. De zwierige, krullende woord- en zinswendingen van „Patriciërs" pasten daar evengood als de eenvoudige, duidelijke zinnen die den ontwikkelden „Boer zonder God" teekenden. En nu Warden. De stugge, gesloten herdersfiguur wordt door de vaak korte, zeer plastische zinnen even moeizaam, maar ook even aanschouwelijk in de taal uitgebeeld, als de Christusfiguur door Wardens scherpe mes aan het harde hout ontrukkt wordt. De actie van den zin concentreert zich bijna geheel op het werkwoord. Verschillende soorten woorden worden omgesmeed tot werkwoord en worden daardoor zwaarder met beteekenis geladen. Van zulke woorden, die dikwijls zuiver Vlaamsch zijn, kan men de beteekenis niet missen voor de duidelijkheid van het uitgebeelde. De beknoptheid der taal laat gissen niet toe. Men moet de persoon door en door